

El somni de la dona gegant

L'excèntric escultor Alberto Giacometti, un dels més grans del segle XX, hauria fet els cent anys aquest 10 d'octubre. Ja l'han homenatjat en museus i llibres. El seu germà Bruno, de noranta-tres anys, el darrer supervivent de la família d'artistes, va contar al col·laborador de *Der Spiegel* Gero von Boehm detalls íntims de la vida de Giacometti.

El sol del capvespre travessa la finestra i cau sobre les escultures i les pintures col·locades amb cura, dóna a l'habitació un aire solemne i en fa un escenari —com si els protagonistes esperaren la seua entrada: caps, figures de bronze a penes mussitades, dones pintades de gris, figures dibuixades amb molta subtilesa, que els visitants miren atònits—. Enmig, un home amb cabells blancs, el perfil esmolat del qual fa que sembla com si ell mateix pertanguera a la reunió muda. Acuradament, trau del calaix un paper esgrogueït i l'observa una llarga estona.

El petit esbós al llapis és per a Bruno Giacometti, arquitecte a Zuric, el més valuós tresor de la seua ben considerable col·lecció. Mostra una imatge d'ell amb cinc anys i el seu germà Diego, adormits i abraçats: un dels primers dibuixos d'Alberto, el germà més gran, el centenari del naixement del qual s'ha celebrat amb grans retrospectives.

Alberto Giacometti és considerat per molts l'escultor més important del segle XX, el que buscava en el seu art noves fronteres. Mai no va pertànyer realment a cap corrent. "El surrealisme —diu Bruno Giacometti—, aviat li va semblar massa polític i parcial, encara que era amic dels seus protagonistes. El cubisme, l'abstracció, sobretot, el va considerar aviat un atzucac. En vam parlar molt, d'això."

Les figures més famoses de l'escultor Giacometti de vegades sobrepassen les dimensions naturals, sovint són figures colpidorament primes, de vegades són diminutes com objectes mortuoris arqueològics —éssers com d'un altre món, suspesos en l'espai, manllevats al no-res—.

Per a l'artista mateix no eren més que "intents maldestres i frustrats". Sobretot, patia per no trobar-se, suposadament, en condicions de formar un cap. Poc abans de morir, el 1966, va dir: "Una vegada vaig voler aconseguir de fer un cap tal com el veig. Com que no hi vaig reeixir, vaig continuar." No es tractava de meres coqueteries. Ell es pensava, en efecte, que era un fracassat. "Fins a la mort, no va trobar el que buscava. Al llit de mort em va dir, 'encara queda tant per fer'", conta Bruno.

Bruno Giacometti, que viu amb la seua dona Odette entre les obres d'Alberto i els mobles de bronze del seu germà Diego en una casa dissenyada per ell mateix, és el darrer guardià d'un món desaparegut fa temps. El pare, Giovanni (1868-1933), era un reconegut pintor influït pel famós Giovanni Segantini procedent de Maloja, on la família passava els mesos estiuencs. La resta de l'any vivien a Stampa, un poble proper. "De la mateixa manera que els nostres amics havien de tenir cura de les ovelles, nosaltres teníem l'obligació de seure i fer de model per al pare. La vida transcorria més que res al seu estudi. Alberto era el que més hores passava mirant com pintava el pare."

El padrí de Bruno va ser el pintor Ferdinand Hodler; d'altra banda, la seua partida de naixement, la va signar l'oncle August; pintor també i alcalde de Stampa. Aquell que se submergeix des de l'oscil·lant altipla de l'Engadin superior a través del port de Maloja en aquesta estreta vall, emprèn un viatge en el temps. En essència, aquí no ha canviat res en els últims cent anys. La gent té ramats d'ovelles i castanyers.

Roques amb formes extravagants, algunes punxegudes com punyals, coro-

nen els cims; boscos de làrixs escarpadament ascendents encerclen pobles diminuts. Un món arcaic, "una mena de llimbs" (Diego Giacometti). I al bell mig, la família Giacometti amb una forta *mamma*. "Per a Alberto era molt important comptar amb l'aprovació de la mare. Li ho mostrava tot i li escrivia, quan se n'anà a París el 1922 a l'Acadèmia d'Art, gairebé una carta cada dia", recorda Bruno. "Després, ella se li queixava que les seues figures eren massa primes i les pintures, massa grises. Ell va dir: 'Jo m'esforce per fer les escultures més gruixudes i comence cada quadre amb una paleta completament acolorida. Però, a la fi, sempre en resulta el mateix.' Es disculpava davant ella de veritat." Bruno busca un oli que el seu germà va pintar el 1925 per a les noces d'argent dels pares: la família agrupada vora la casa d'estiu. "Podríem dir que no hi ha cap altre símbol millor en importància del que era per a Alberto la proximitat de la família, i més encara quan estudiava a París."

El quadre mostra el pare pintant, la mare que tricota, la germana Ottilia porta flors; els germans absents apareixen en petits medallons: Bruno a l'internat toca el violí, Diego treballa a l'oficina d'una fàbrica química parisenca. El mateix Alberto talla una pedra amb

molta concentració. "Les pedres eren una obsessió per a ell. Les veia com quelcom viu. Tractava com un amic un monòlit que el pare ens havia ensenyat. Sovint es retirava a una cova. I a l'hivern construïa cases de neu per a tota la família. El que més li agradava era el moment que estàvem tots plegats."

Però de vegades Alberto tenia fantasies estranyes. En el text *Ahir, arenas movedisses* de l'any 1933, escriu:

"Recorde que quan era petit no vaig poder dormir durant mesos sense imaginar abans com al capvespre creuava un bosc espès i arribava a un castell gris que es trobava en un lloc amagat. Allí matava, sense que hagueren pogut defensar-se, dos homes... Violava dues dones, a les quals abans els havia esquinçat els vestits: una dona, de trenta-dos anys, vestida de negre i amb una cara color alabastre, i la seua filla, amb vels blancs onejants. També les matava."

Des que va presenciar durant un viatge la mort d'una persona, el van perseguir les pors. "Després d'aquella experiència, no volia apagar el llum a la nit. I va continuar així tota la vida." També les fantasies sexuals l'acompanyaren al llarg de tota la vida, van ser una important font d'inspiració.

Giacometti era un *voyeur* apassionat.

Quan visitava bordells com el parisenc Sphinx, demanava sovint a les riques de fer un trio. Al seu llibre de litografies *Paris sans fin*, que es va publicar després de la seua mort, podem veure en les darreres pàgines escenes clares d'un erotisme turbulent.

Al bar Chez Adrien va conèixer l'any 1960 la prostituta Caroline, la qual va

Vist i ser vist

"Tot va canviar (les meues escultures) una mica el 1945 amb l'ús del dibuix, que em va permetre concebre obres més grans. Però, per a la meua sorpresa, aquestes tan sols prenen forma en el meu cervell si eren llargues i primes."

Giacometti

"En comptes de veure una persona a la pantalla, veia taques negres que es movien. Vaig observar els meus veïns i, de sobte, els vaig veure com mai els havia vist."

Giacometti

"(Giacometti) Va veure cada línia com una força centrípeta. El rostre esdevenia ell mateix un llaç. Mireu al vostre voltant: no trobareu un contorn, sinó tot al contrari, un centre. La línia és el començament de la negació, el viatge de l'ésser cap al no-res. Però Giacometti creí que el real és un acte purament positiu. Malgrat això hom no pot concebre el pas entre l'existència i el no-res. Fixeu-vos com els diferents contorns que dibuixa es troben inserits dins la forma que re-

presenta; veieu com contenen la relació íntima d'un ésser amb ell mateix; de l'arruga sobre el rostre, de la projecció d'un múscul, de la direcció d'un moviment. Totes aquestes línies són centrípetes: tendeixen a contraure's i a comprimir-se, forcen l'ull a seguir-les; sempre menen al centre de la figura. "

Jean-Paul Sartre.

"El sentit de profunditat provoca el silenci, ofega els objectes en el silenci."

Giacometti

"No només les seues escultures semblen venir de molt lluny, sinó que fan que aquell que les observa se senta en un pla inferior. Es retallen en un horitzó remot, elevat, mentre que l'espectador ocupa per sempre més el peu de la muntanya. Vénen de pressa com buscant aquell que les contempla, però no s'hi aturen; passen de llarg."

Jean Genet

Giacometti amb la seua mare, per qui l'escultor italià sentia tant de respecte.

immortalitzar en alguns dels seus millors retrats. Es va originar una relació entre tots dos tan apassionada com extravagant. Alberto volia posseir en exclusivitat una determinada part del seu cos: el lloc on es formen dos clots al voltant del taló d'Aquil·les. Després de llargues negociacions acordaren el preu de cent dòlars: una bonica suma en aquella època.

Les relacions de Giacometti amb les prostitutes no eren cap secret. Bruno recorda la seua sorpresa quan el germà li va dir que volia casar-se: amb Annette, la filla d'un professor, la qual havia conegut a Ginebra i que es va convertir en la seva model preferida. "Però d'aquesta manera tenia sempre una model a la seua disposició. A més a més, mentre visquera ma mare, no podia dur una xica a Stampa sense estar casats."

La vida d'Alberto no va canviar a penes després del casament. No pensava canviar el minúscul estudi de París amb una cambra per dormir comunicada al

carrer Hippolyte-Maindron per una casa burgesa. Cap a la 1 h del migdia s'alçava i anava a un dels bars del cantó Rue d'Alésia amb Rue Didot a desdejunar. Després treballava a l'estudi, al vespre prenia un parell de tasses de cafè al Boulevard du Montparnasse, treballava de nou i cap a la 1 h de la matinada anava a la Coupole per ferhi una menja. Sovint s'inclouïen visites a bordells.

"Quan tornava a l'estudi, es posava de nou a treballar. Aleshores, en ocasions començà a destrossar escultures que estaven gairebé acabades o a repintar quadres." Però per a Alberto Giacometti no es tractava d'actes de destrucció, sinó d'intents d'anar més enllà. I de torturar-se ell mateix.

S'alimentava sobretot de cafè i ous durs, fumava vuitanta cigarrets al dia. En algun moment un metge li va detectar un càncer d'estómac, però no li va dir el diagnòstic. Giacometti estava decebut: "Va dir: 'si almenys fóra càncer, m'hauria interessat'", conta Bruno. Alberto continuava pensant en el suïcidi i jugava amb el pensament de ruixar-se el cap amb gasolina i encendre'l.

Amb Annette va començar la discòrdia quan va estar tipa de la vida esquivada que portava a la cel·la monacal que es deia estudi. Giacometti va arribar a un acord econòmic amb el comerciant d'objectes d'art novaiorquès Pierre Matisse i el galerista de París Aimé Maeght, i Annette va comprar una casa que el seu home gairebé mai no va visitar. La vida burgesa li resultava angoixant. "A més a més, ella estava gelosa del nostre germà Diego. Ell era, des de la mort de la *mamma*, la persona més important en la vida d'Alberto. Ha representant el cap de Diego innombrables vegades. Era una simbiosi. I moltes obres no haurien existit sense Diego", diu Bruno.

De fet, Diego Giacometti, un artesà genial, sempre rescatava escultures, en llevar-li-les al germà i portar-les a la foneria. Diego era també l'únic que tenia permís per donar pàtina a les figures de bronze.

El seu darrer viatge, el 1965, va portar Alberto a Nova York. Al Museu d'Art Modern va tenir lloc una retros-

pectiva de les seues obres. "El meu germà va mostrar per primera vegada quelcom semblant a l'orgull pel seu treball. La travessia a bord del Queen Elizabeth va ser una tortura per a ell. Però en arribar a Nova York, a Giacometti, el va fascinar la silueta de la ciutat. A la nit va anar amb Pierre Matisse i un amic al Chase Manhattan Plaza, al districte dels bancs, i va amidar la plaça amb passos grans. Tenia l'encàrrec de fer un grup d'escultures. Finalment es va decidir: havia de ser una única, gegant figura de dona, més gran que cap altra que haguera fet mai."

Continua dient Bruno: "Va telegrafiar a París, Diego havia de soldar un bastiment. Després del seu retorn, volia començar amb el treball de seguida. Però aleshores ja es trobava bastant malament." En el vaixell cap a Europa havia anotat: "Em sembla com si presenciara el principi i la fi del món, l'angoixa m'oprimeix el pit, només percep la mar que m'envolta." Però el cel el consolava, hi veia "la poderosa cúpula d'un cap humà".

Alberto Giacometti va morir l'11 de gener del 1966 a l'hospital de Chur d'una inflamació del miocardi com a conseqüència de la seua bronquitis crònica. "Tots vam pensar en el cap d'un home amb la boca oberta sobre un bastó que el meu germà havia fet el 1947 —diu Bruno—. Aquest aspecte tenia uns quants segons després de morir. Les darreres paraules van ser: '*à demain*', fins demà. Hi ha qui pensa que devia ser un pessimista. Però malgrat tots els dubtes, va ser el seu impertorbable optimisme el que l'impulsava. Sempre va pensar que l'endemà podia reeixir alguna cosa. Així va viure —o sobreviure— dia a dia."

Una època arriba a la seua fi. La vall de Maloja, famosa gràcies als Giacometti, s'enfonsa a poc a poc en la letargia. "Alberto hi estaria d'acord —diu el seu germà—. Una vegada em va dir: 'El que el temps té de bell és que no es pot fondre en bronze.'"

Gero von Boehm

© Der Spiegel

Traducció: Mònica Fernández
i Àngels Giménez